

Élt egyszer egy nép. Úgy hívták, sumburó*. Nem kevesebbet állítottak magukról, minthogy ők a világ kezdete, a mag, amelyből más népek fakadtak, sokasodtak a Földön. Szépségüket a csillagok fényének köszönhették, erejüket a Nap erejének tulajdonították. Az már igaz, hogy lélegzetelállítóan szépek voltak, sudár termetűek, csillogó ébenfekete hajúak, varázslatos barna tekintetűek.

Így kezdődik Szécsi Magda Pogány tűz című szépséges eredetmeséje. Nem nehéz rájönnünk, a cigányság vágyott nagysága, elnyomatottságát, félreállítottságát ellensúlyozó vágyott dicsősége, vágyott jelentőségének hangsúlyozása áll mögötte. De ha őszinték vagyunk, minden népet megelégedettséggel töltene el egy ilyen múlt (nincs is hiány hasonló eredetmondákból) – legalábbis a történet ezen pontjáig. A későbbiekben kiderül, hogyan vesztették el a sumburók eredeti helyüket, befolyásukat a népek között és vették fel a roma nevet. Ettől kezdve ország és hatalom nélkül, amijük megmaradt, azzal szerencsét próbálva indulnak nem túl jól élni, csak túlélni. Táncukkal, dalaikkal, kézműves mesterségeikkel lelnek rá új szerepükre a népek között, és miközben elindulnak az örök vándorútra, lecövekelik magukat legnagyobb kincsük, a szabadság mellé.

Mert hát mi a valóság? Ennek a fajta szabadságnak nagy az ára: A cigányság még ma is – látványosan – úton van. Egy évezrede biztosan. A ló vontatta szekereket felváltották a soklóerős lakókocsik, ahol pedig megpróbálták letelepíteni őket, legtöbb esetben csak testben sikerült. Igaz, minden nép úton van, mert mindnek megvan a maga története, a cigányságé valahogy mégis visszamenőleg homályba veszőbb, a jövőt tekintve pedig bizonytalanabb bármely európai népénél. A zöld kék cigányzászlón álltában is forog a piros kerék…

Közösségre és egyesekre is igaz: „Azért vagyunk a világban, hogy valahol otthon legyünk benne”. Az otthontalan/hajléktalan nem csak az utcákat járja/lakja be (hacsak nem űzik tovább), nem csak a végtelen és sokszor céltalan utak csupán a barátai, kő a vánkosa és az ég a sátora – lelkében is otthontalan. Átmeneti, nemcsak időben, de sorsában is. Legfeljebb homályosan tudja, honnan jött, és nem sejti, mi felé tart, nem tudja, honnan, hova „menjen át”.

Miért és min menjen át, ha úgyis átmeneti? Átlépjen-e a természeti népek laza, eseményorientált életgyakorlatából az őt körülvevő kultúra időorientált feszes, teljesítményre épülő világába – mert hát erre az ellentétre vezethető vissza a feszültségek zöme. Átmenjen-e a tanulatlanságból az értelmiségi létbe, átlépje-e a „civilizáltak” valós és szimbolikus küszöbét? Az otthontalanság népre kivetítve hontalanság.

A hon nélküli népet veri az eső, tépi a vihar, marja a farkas és rúgja a másik nép. Az otthontalannak sem maga, sem a köz előtt nincs méltósága, nincs maradása, csak az összebújás marad a hasonlókkal, avagy a megszokott közegből kitörés után a szinte kötelező magány, vagy a felhalmozódott és fel nem dolgozott indulathegyek következtében a kitörésszerű – a köz előtt érthetetlen, indokolatlannak tűnő – nagyot ütés a bárhová, bármikor, bármire/bárkire, mert az „egész világ ellenségünk”.

Mindannyian kisebbség vagyunk, de nem őszinték, és nem mélyen népünkre, magunkra/magunkba nézők! Úgy kellene ezt az adottságot elmondanunk naponta, mint a sömát a vallásos zsidóságnak. De nemcsak nekünk, magyaroknak (akiknek kisebbségi létben élnek nemzettestvérei millió számra körben, aljasul meghúzott görbe határainkon – még ha próbálkozások történnek is e tény szépítésére a kisebbség besorolás helyett az „őshonos lakosság” meghatározás meghonosításával -, és szétszórva a nagyvilágban <még jó, ha diaszpóra létben>), hanem a világ minden nemzetének.

És nemcsak a nemzeteknek, de minden egyes embernek tudatosítania kellene magában kicsiségét, kisebbségi létét. Nincs kicsi és nagy nép, van lélekszámban többség és kisebbség, de a többség is kisebbség másik néphez viszonyítva. Egy nép nagyságát nem a mennyiségen kell mérni, a minőség eldöntése pedig szubjektivitáson alapul és koncentrációs táborokba torkolló tévutakra vezet. Minden nép érték, kincs, bármelyik eltűnése elszegényedés, bármelyik lenézése tragédia, az ember csődje. Isten a nagy, aki épp a kicsiket választja ki, a kicsiket karolja fel… Azokat választotta ki az Isten, akik a világ szemében nem előkelők, sőt lenézettek; és a semmiket, hogy semmikké tegye a valamiket. (1Kor 1,28)

Mindannyian egyenlők vagyunk.

Nem úgy, ahogy a Nagy Francia Forradalom tűzte zászlajára (aki kilóg a sorból – mivel szegényke szerencsétlenségére magasabb a kívánatosnál –, annál segít a guillotine), nem is úgy, ahogy minden utópisztikus elképzelés erőszakkal próbálja megoldani az egyenlőség kérdését – legutóbb a kommunizmus a képbe nem férő arisztokrácia, kulákság, klérus, értelmiség stb. kárára. Az egyenlőség egyedül szemlélet és vállalás alapon működhet, és akkor lesz látható és látványos a csoda, ha ezek mellé odatársul a kölcsönösség is. Sőt megkockáztatható a „mindenki egyenlő, de vannak egyenlőbbek”

Orwell-i groteszk nem pejoratív, hanem építő lehetősége, megvalósulása: ez a hozzáállás túlnő az ószövetségi „szeresd felebarátodat, mint magadat, illetve aki olyan mint te vagy” bölcsességén, és megérkezik a jézusi szeretetből „életét adja barátaiért”-ig. Erről az ugródeszkáról el lehet jutni a szinte már abszurditásnak tűnő „alázattal különbnek tartsátok magatoknál egymást”-ig. Ahogy egyenlők vagyunk Isten előtt, úgy kell egyenlőnek lennünk egymás előtt például abban, hogy egymás könyörületére szorulunk. És hát nemcsak egyenlőek, sőt lényeg szerint azonosak vagyunk, hanem Krisztusban – de egyedül csak benne – egyek is. …mert levetkőztétek a régi embert cselekedeteivel együtt, és felöltöztétek az új embert, aki Teremtőjének képmására állandóan megújul, hogy egyre jobban megismerje őt. Itt már nincs többé görög és zsidó, körülmetéltség és körülmetéletlenség, barbár és szkíta, szolga és szabad, hanem minden és mindenekben Krisztus. (Kol 3, 9b-11)

Mindannyian vándorok vagyunk.

Vándorolunk térben (hegyen-völgyön) és időben (egyenletesen, biztosan, előre, feltartóztathatatlanul), eszmétől-eszméig (filozófia), hittől-hitig (vallások), világképtől-világképig (tudomány), hatalomtól-hatalomig (politika), stílus(irányzat)tól-stílus(irányzat)ig (művészet), gazdasági rendszerektől, történelmi korszakoktól, ideáloktól, nőtől/férfitól, íztől, virágtól a hozzájuk tartozó „-igek”-ig. Mert itt a földön csak vándorolunk. A saját ország, a föld, a ház csalóka kapaszkodók. Biztonságot sugallnak, de az egyedüli valós megközelítés, a múlandóság szempontjából szalmaszálak csupán. A földi vándorléthez viszont hozzátartozna ez a szalmaszál. De milyen szörnyűséges is, ha még ez sem jut! És meg kellene tudni érteni azokat, akik még be sem csaphatják magukat ezzel a szalmaszállal… Mily boldog ember az, aki így rendezheti be életét: Tudjuk pedig, hogy ha földi sátorunk összeomlik, van Istentől készített hajlékunk, nem kézzel csinált, hanem örökkévaló mennyei házunk. (Ef 6,5) Mert nincsen itt maradandó városunk, hanem az eljövendőt keressük. (Zsid 13,14)

Jézus volt a nagy otthontalan/hajléktalan, aki a sajátjába jött, de az nem fogadta be, aki – és ezt lehet szolidaritás-vállalásként is méltatni, de nyers valóságában gyalázat – egy istállóban dugta ki fejét anyja méhéből erre a világra, akit már a csecsemő korában feje fölött megjelenő kardok elől menekíteni kellett, aki úgy határozta meg helyét, hogy nincs hova hajtani fejét, aki kiszögezéséig vándor volt, és hazaérkezése ahhoz a pillanathoz köthető, amikor az „elvégeztetett" felkiáltása után azt a bizonyos fejet holtan a mellére ejtette. Jézus mindezt méltósággal tette, mert tudta, honnan jön és hova megy. Nem szalmaszálba kapaszkodva járta földi vándorlását, hanem Isten kezébe kapaszkodva. Önazonosságának biztos tudata nem fölé emelte az embernek, hanem önként szállhatott alább. Isten mindent rendező keze minden földi vándorhoz mindenkor közel, és számára nyitva van. Ezeket a pilléreket életünk felépítéséhez, megtartásához, célba juttatásához tőle tanulhatjuk, kaphatjuk.

A cigány néptől, a cigány sorstól pedig – többek között – ezt a hármasságot: mindannyian kisebbség vagyunk, mindannyian egyenlők vagyunk, mindannyian vándorok vagyunk. Nagy lecke az emberré válás vándorútján. Ugyanakkor ezzel a lelkülettel emeljük őket a Szécsi Magda szép eredetmeséjében megregélt sosem volt sosem lesz magaslatoknál is jóval magasabbra, mert nem tőlünk van ez, hanem a nálunk sokkal Feljebbvalótól.

*Cigány szó, jelentése: mag.

(Az írás a Csillaghegyi Evangélikus Egyházközség Hét Hárs című lapjának felkérésére készült.)